

In the cole-seed-fields there were three territories of *Sylvia communis* and at least one territory of *Acrocephalus schoenobaenus* and *Emberiza schoeniclus*. Undoubtedly aberrant habitats for these three species!

Acrocephalus arundinaceus was in 1948 only observed in the marginal canals of the polder. In 1949, however, there was 1 territory in the reeds of a canal in the polder. So it is presumed that the reeds are still for the greater part too low and not dense enough to allow this species to breed in the polder.

Turdus merula is also a rare breeding bird, the cause of which is not quite understood.

Riparia riparia nested in two colonies (at least 15 pairs). Wholesale destruction of eggs and nests was due to human agencies.

Recurvirostra avosetta liked to nest on sandy fields planted with sugarbeets or potatoes, lying close to shallow canals, where young ones stay till they can fly. Near the "Dijkgat" there were again colonies of *Sterna hirundo*, *Recurvirostra avosetta*, *Charadrius hiaticula* and *Leucopolijs alexandrinus*. *Sterna minuta* had disappeared in 1949 as had *Larus ridibundus*. This latter species still was a breeder here in 1948, whereas in 1949 a small colony had settled in "Robbenoord". The landscape near the "Dijkgat" is gradually getting more overgrown and the colonies of waders, terns and gulls will presumably disappear completely in future years.

Hoorn, 6 Februari 1950.

Een nieuw broedgeval van de grauwe gans, *Anser a. anser* (L.) in Nederland

(met 2 tekstfiguren)

(tevens 32ste Publicatie van de „Club van Zuiderzeewaarnemers”)

(with Summary: A new breeding-case of *Anser a. anser* (L.) in the Netherlands)

DOOR

D. BAKKER, biol. drs

Afdeling Onderzoek van de Directie van de Wieringermeer (NO polderwerken)

Uit de Nederlandse ornithologische literatuur blijkt, dat de grauwe gans tot en met 1909 in Friesland heeft gebroed. Het broeden in Nederland buiten de provincie Friesland werd echter nooit met zekerheid vastgesteld. Na 1909 werden in ons land geen broedgevallen meer vermeld, hoewel het vermoeden bestaat, dat de grauwe gans in 1948 en 1949 in de Noordoostpolder broedde (TEN KATE, 1948; BAKKER, 1950). Op 7 April 1950 werd echter het onomstotelijk bewijs geleverd: de hoofdjachtopziener D. VAN DER ZEE vond op kavel D 75 in de Noordoostpolder een nest met vier eieren. Alvorens tot de bespreking van dit broedgeval wordt overgegaan, zal eerst een kort overzicht gegeven worden van hetgeen in de literatuur is vermeld over het broeden van de grauwe gans in Nederland. Dr C. G. B. TEN KATE stelde mij deze literatuurgegevens ter beschikking, waarvoor ik hem op deze plaats dankzeg. VAN PELT LECHNER (1926) komt naar aanleiding van een gedeelte van de derde renovatie (d.d. 11 Jan. 1532) van een plakaat van 26 Dec. 1517, waarin o.a. wordt verboden de eieren van wilde ganzen te rapen en te verkopen, tot de conclusie, dat de

grauwe gans in de 16e eeuw een gewone broedvogel in Nederland was.

Volgens SCHLEGEL (1878) broedt de grauwe gans in het gematigde Oostelijk Europa.

De eerste opgave over het broeden van de grauwe gans in Nederland vindt men bij ALBARDA (1884). ALBARDA vermeldt, dat de soort sedert 1819 in Friesland broedde tussen Oldeboorn, Eernewoude, Oudega, Boornbergum en Beets in de moerassige zogenaamde kraanlanden en nabij de Boornbergumer petten, benoorden de Ouden Leppedijk. Het aantal paren bedroeg volgens in de nabijheid wonende personen ongeveer dertig. In 1897 deelt ALBARDA mede, dat door inpoldering en het stichten van woningen het broedterrein enigszins ingekrompen is, zodat zij zich naar Eernewoude en Oudega verplaatst hebben, alwaar ieder jaar eieren worden gevonden.

In 1908 delen VAN OORT en SNOUCKAERT VAN SCHAUBURG mede, dat de kleine kolonie van de grauwe gans in Friesland niet meer bestaat.

SNOUCKAERT haalt in zijn „Ornithologie van Nederland” 1917/1918 (Jaarber. Cl. N.V., 8. p. 19—20) o.a. het volgende gedeelte uit „De Nederlandsche Jager” van 10 Augustus 1918 aan: „Eenige jaren geleden werd ook in Friesland onder Eernewoude een ganzennest met eieren gevonden”. En verder: „Zoo zouden ook dit jaar, naar ons uit betrouwbare bron werd gemeld, wilde ganzen in het Naardermeer zijn uitgebroed”. De juistheid van deze berichten wordt echter door geen enkele nadere mededeling in de literatuur bevestigd.

Ook in 1922 wijst VAN OORT er op, dat de door ALBARDA (1884, 1897) vermelde broedkolonie in Friesland verdwenen is.

Volgens VAN OORDT en VERWEY (1925) broedde de grauwe gans vanaf 1819 tot circa 1904 in gering aantal in Friesland bij Eernewoude (ongeveer 30 vogels tot na 1884, in 1897 al minder; misschien ook nog een enkel paar later). Deze gegevens zijn in hoofdzaak ontleend aan de publicaties van ALBARDA.

VAN OORDT en VERWEY (1925) zijn verder van mening, dat het niet uitgesloten is, dat deze soort nog hier te lande broedt. De kans is echter groot, dat de zomerwaarnemingen op „overzomerende” vogels betrekking hebben.

DE VRIES (1939) schrijft, dat de grauwe gans tot in het begin van deze eeuw in klein aantal in het laagveenmoeras- en merengebied van het midden van Friesland broedde. Dit gebied werd begrensd door de dorpen Oldeboorn, Beets, Boornbergum, Oudega (Smaltingerland), Eernewoude en Grouw. Het komt dus overeen met het broedgebied, dat ALBARDA vermeldt. Volgens DE VRIES is deze soort hoogstwaarschijnlijk na 1907 niet meer in dit gebied teruggekeerd. Thans is dit gedeelte van Friesland voor het grootste gedeelte in cultuur gebracht. In de collectie DE VRIES bevindt zich een ei van de grauwe gans; het werd in 1907 in dit gebied verzameld.

BUISMAN en VAN OORDT schrijven in hun „Verslag van de Eenden, zwanen- en ganzen-enquête (Ardea, 28, p. 46): „Tenslotte hebben wij uit zeer betrouwbare bron vernomen, dat de Grauwe Gans tot en met 1909 onder Nijelamer (Fr.) broedde (in Boelstra's polder). Tot op heden werd steeds aangenomen, dat deze soort tot 1904 onder Eernewoude broedde”.

HAVERSCHMIDT (1942) citeert eveneens slechts de bovenvermelde broedgevallen in Friesland.

Op 12 Juni 1948 werden één dode en één uitgeputte juv. grauwe gans van ongeveer 5 à 6 weken (met nog een donsplimpje aan enkele veren) aangetroffen op een zandplaat van het IJsselmeer bij Nijemirdum, Gaasterland. Het vermoeden bestaat, dat deze in de rietvelden van de Noordoostpolder uitgebroed waren. Volgens mededeling van G. BOSCH, conservator van het Fries Natuurhistorisch Museum te Leeuwarden, aan C. G. B. TEN KATE (in litt. d.d. April, 1950) is de bewuste gans nog steeds te Oudemirdum bij de vinders, maar aan hem toegezegd, zodra deze dood gaat of men hem niet meer wil houden (TEN KATE, 1948).

In Mei 1949 werden volgens de Heer D. VAN DER ZEE twee volwassen grauwe ganzen in gezelschap van twee juv. ex., de laatste ter grootte van een taling, op het IJsselmeer voor de Noordoostpolderdijk waargenomen (BAKKER, 1950).

De grauwe gans komt gedurende het winterhalfjaar bij duizenden in de Noordoostpolder voor. Ook „overzomerende” ex., al of niet in paarverband zijn niet zeldzaam in dit gebied (BAKKER, 1950).

Op 7 April 1950 werd, zoals boven reeds vermeld, door een nestvondst op kavel D 75 het bewijs geleverd, dat deze soort inderdaad in de Noordoostpolder broedt. Dit is bovendien het eerste broedgeval van de grauwe gans in Nederland buiten de provincie Friesland, dat met zekerheid vastgesteld werd.

Op 12 April 1950 was de gans, die op 7 April bij de nadering van de Heer D. VAN DER ZEE van het nest vloog, nog niet teruggekeerd. Daar door de storm en regen van de Paasdagen het nest reeds enigszins beschadigd was, werden nest en eieren weggehaald en ter beschikking gesteld van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden.

Merkwaardig was het, dat bruine kuikendieven, welke in dit gedeelte van de Noordoostpolder nog vrij veel voorkomen, het nest in de periode van 7 tot 12 April herhaaldelijk bezochten, zonder echter de eieren te beschadigen.

Het nest, dat vier eieren bevatte, lag ongeveer 500 m oostelijk van de staart van Urk in een rietpol, welke ongeveer twee are groot was. Deze rietpol maakte deel uit van een complex van riet (*Phragmites communis* Trin.) en zeebies- (*Scirpus maritimus* L.) pollen, welke gelegen waren in een ondiepe plas van ongeveer 25 ha. De bodem van deze plas bestond uit zand en veen. Plaatselijk kwamen zandige koppen boven het wateroppervlak uit. De diepte van het water wisselde in het winterhalfjaar van 20—60 cm, terwijl om-

Foto-archief Directie Wieringermeer

Fig. 1. Nest van de grauwe gans, *Anser a. anser* (L.), op kavel D75 in de Noordoostpolder, 7 April 1950.
(Nest of the grey lag-goose in the North-Eastpolder).

streeks Juni de plas voor het grootste gedeelte opdroogde. In het winterhalfjaar kwamen grauwe ganzen veelvuldig in deze plas voor. Ze groeven daar de wortelknollen van de zeebies uit, waarbij kuilen ontstonden, welke het doorwaden van de plas tot een riskante onderneming maakten. Thans, in Juli 1950, heeft het hierboven geschetste milieu door ontginningswerkzaamheden zijn oorspronkelijk karakter zo goed als verloren.

De rietpol, waarin het nest lag, bestond uit overjarig, afgestorven riet van een lengte van 1—1,75 m. Rond om het nest was het riet in een straal van 1,50—2 m op een hoogte van 20—40 cm boven het wateroppervlak afgebroken en vermoedelijk voor de opbouw van het nest gebruikt (Fig. 1). Het nest, dat geheel uit dode rietstengels bestond, zat vast verankerd op een tiental rietstengels, welke nog in de bodem vastzaten. De bovenrand van het nest stak 25 cm boven het wateroppervlak uit. Het nest was met de basis in het water gelegen. Het water was op deze plaats ruim 30 cm diep. De afmetingen van het nest zijn in tabel 1 vermeld.

Tabel 1. Afmetingen van het nest (Measures of the nest):

Omtrek (Circumference)	220 cm
Hoogte (Height)	30 „
Middellijn aan de onderzijde van het nest (Diameter at the base of the nest)	90 „
Middellijn aan de bovenzijde van het nest (Diameter at the top of the nest)	50 „
Middellijn van de nestkom (Diameter of the nest-hole)	26 „
Diepte van de nestkom (Depth of the nest-hole)	8 „

Volgens WITHERBY (1947) komen drijvende nesten van de grauwe gans op het vaste land van Europa voor, terwijl in Schotland de soort op de grond broedt. Het bovenbeschreven nest behoort echter niet tot het drijvende type, daar stijgen of dalen van het water weinig of geen invloed op de stand van het nest zou hebben.

Naast de eieren bevatte het nest ook een kleine hoeveelheid grijs dons en wat ruiveren (Fig. 2).

Tabel 2. Gewichten en afmetingen van de eieren (Weights and measures of the eggs).

No.	Gew. vóór het uitblazen in g. (Licht bebroed.) (Weight before removal of the contents in gr.)	Gew. na het uitblazen in mg.) (Weight after removal of the contents in mgr.)	Max. lengte in cm. (Maximum height in cms.)	Max. breedte in cm. (Maximum breadth in cms.)
1	151,2	21910	8,60	5,94
2	151,0	22133	8,69	5,92
3	151,3	24598 ²⁾	8,90	5,89
4	150,0	23772 ²⁾	8,64	5,94

¹⁾ Gegevens verstrekt door Dr G. C. A. JUNGE.

²⁾ Niet geheel schoon (Not quite clean).

Fig. 2. Nest van de grauwe gans, *Anser a. anser* (L.), op kavel D 75 in de Noordoostpolder, 7 April 1950. Een luciferdoosje is in het nest geplaatst om de grootte van de eieren te demonstreren. Nestdons en ruiveren zijn in het nest te zien. (Nest of the grey lag-goose in the North-Eastpolder. A match-box has been placed in the nest, to demonstrate the size of the eggs. Downs and feathers can be seen)

Foto-archief Directie Wieringermeer

De vier witte eieren waren enigszins bemodderd. Vermoedelijk was deze modder afkomstig van de poten van de gans. Daar de eieren licht bebroed waren, kan aangenomen worden, dat het legsel voltallig was.

WASENIUS geeft een gemiddeld gewicht van uitgeblazen eieren van de grauwe gans van 19,92 g (24 tot 15 g) en REY van 21 g (geciteerd naar WITHERBY, 1947). De in tabel 2 vermelde gegevens stemmen hiermede overeen.

Volgens WITHERBY (1947) bedroeg de gemiddelde afmeting van honderd Engelse eieren 85,32 x 58,04 mm. De in tabel 2 vermelde maten benaderen dit gemiddelde dicht.

Door het verstoren van het nest konden geen gegevens over het gedrag van de vogels verzameld worden.

De ontginning van de Noordoostpolder bereikt thans haar eindstadium; op een aantal rietreservaten na, is de wilde natuurlijke vegetatie verwijderd en is door begreppeling de vorming van uitgestrekte plassengebieden onmogelijk geworden. De kans dat in de komende jaren opnieuw broedgevallen van de grauwe gans geconstateerd zullen worden, is daarom niet zo groot, hetgeen het belang van het in dit artikel besproken broedgeval nog vergroot. Ens, Juli 1950.

Summary

The latest breeding record of the grey lag-goose in the Netherlands dates from 1909. At April 7th, 1950 a nest of this species was found in the Northeastpolder, after the presumed breeding of this bird in 1948 and 1949. The nest was found in a region of about 55 acres of shallow pools with a vegetation of reed (*Phragmites communis* Trin.) and club rush (*Scirpus maritimus* L.).

The nest was surrounded by water of a depth of about 30 cms. It was built of dead reed stalks and attached at the reed vegetation. Not floating. The top of the nest was about 25 cms above the watersurface. The measures of the nest are shown in table 1. The weights and measures of the four slightly bred eggs are mentioned in table 2.

Unfortunately after the discovery of the nest the birds did not return and so nest and eggs have been deposited in the State Museum of Natural History at Leyden.

Literatuur

- ALBARDA, H., 1884 : Naamlijst der in de provincie Friesland waargenomen vogels.
———, 1897 : Aves Neerlandicae.
BAKKER, D., 1950 : Limosa 23.
BUISMAN, H. H. en G. J. VAN OORDT, 1939 : Verslag van de Eenden-, Zwanen- en Ganzen enquête, Ardea, 28.
HAVERSCHMIDT, F., 1942 : Faunistisch overzicht van de Nederlandsche broedvogels.
KATE, C. G. B. TEN, 1948 : Limosa, 21.
OORDT, G. J. VAN en J. VERWEY, 1925 : Voorkomen en trek der in Nederland in het wild waargenomen vogelsoorten.
OORT, E. D. VAN, 1908 : Notes from the Leyden Museum, 30.
———, 1922 : Ornithologia Neerlandica. De vogels van Nederland, deel 1.
PELT LECHNER, A. A. VAN, 1926 : Ardea, 15.
SCHLEGEL, H., 1878 : De Vogels van Nederland.

SNOUCKAERT VAN SCHAUBURG, R. C. E. G. J., 1908: Avifauna Neerlandica. Lijst der tot dusverre in Nederland in wilden staat waargenomen vogelsoorten.

———, 1918: Ornithologie van Nederland. Jaarber. Cl. N. V., 8.

VRIES, TSJ. GS. DE, 1939: De Nederlandsche Vogels. (EIJKMAN c.s.).

WITHERBY, H. F., c.s., 1947: The handbook of British birds, Vol. III.

Terugvondsten van in het buitenland geringde vogels, 23

DOOR

C. G. B. TEN KATE

Corvus corone cornix — Bonte kraai.

Zweedse, in Groningen.

Göteborg, D. 36.904, ♂ juv. 3-VI-47, Angermanland, + 8-I-49, Roodeschool. (2b)

Zweedse, in Noord-Holland.

Göteborg, D. 32.644, ♂ juv. 26-IV-47, Smalands Rydaholm, + 1-III-49, Oost-zaan. (2b)

Sturnus vulgaris — Spreeuw.

Duitse, in Gelderland.

Helgoland, 6.121.217, ♂ juv. 23-V-44, Beckum, Westfalen, + (geschoten) 22-VII-44, Elst. (Museum Leiden)

Helgoland, 6.133.488, ♂ juv. 17-V-49, Kr. Recklinghausen, Westfalen, + (geschoten), 0-VII-49, Bemmelen. (Museum Leiden)

Met duitse ring, in Groningen.

Helgoland, 6.131.512, ♂ ♀ ad., 27-IV-48, Kr. Wittmund O.-Friesland, + (geschoten) 15-IX-49, Zuidlaren. (Museum Leiden)

Met duitse ring, in Friesland.

Helgoland, 7.149.233, ♂ ad. 19-III-49, Wangerooge, + (dood gevlogen) 15-IV-49, Heerenveen; ring ontvangen van G. BOSCH. (t. K.)

Met engelse ring, in Friesland.

London, 12.498, ♂ ad. 23-I-49, Acomb, York, + (katslachtoffer) medio-IV-50, Tijnje; ring ontvangen van G. BOSCH. (t. K.)

Met engelse ring, in Drente.

London, W.P. 161, ♂ ad. 21-II-47, Leeds, Yorks., + 30-VI-48, Meppel. (4)

Met engelse ring, in Noord-Holland.

London, V. 8.963, ♂ ad. 3-III-48, York, + 15-VIII-48, Amsterdam. (4)

London, 12.265, ♂ ad. 1-I-49, West Bridgford, Notts., + 16-V-49, Blaricum. (4)

Carduelis spinus — Sijsje.

Met duitse ring, in Noord-Holland.

Radolfzell, H. 26.413, ♂ 27-X-48, Radolfzell (♀ van 48, + (gevangen) 22-I-49, Naarden (vrij gelaten met F. 34.934). (Museum Leiden)

Fringilla coelebs — Vink.

Deense, in Zuid-Holland.

Copenhagen, 895.513, ♂ juv. 17-VI-49, bij Køge, Zuid-Seeland, + (gevangen) 4-XI-47, Den Haag (vrij gelaten). (Museum Leiden)

Met belgische ring, in Noord-Brabant.

Bruxelles, 10.B.4953, ♂ 16-XI-39, Deurne, Antwerpen, + 20-X-40, Waalwijk. (1)